

היכרות עם ילדות וילדים

המשימה החשובה ביותר והקשה ביותר העומדת בפני מורות וגננות היא ההיכרות עם כל ילד וכל ילדה. היכרות מעמיקה והבנה רגישה של הצרכים, המחשבות, הרגשות והחוויות שלהם חשובה והכרחית והיא המאפשרת לתת מענה מתאים לכל פרט בקבוצה.

משימתם של מכשירי המורות והמורים היא להאיר את עולמם של הילדות והילדים בפני הסטודנטיות, כך שיוכלו לטפח רגישות והקשבה כלפי כל ילד וכל ילדה בכיתה.

קיימות מספר דרכים המאפשרות להכיר ולהבין את עולמם של הילדות והילדים ואת תקופת הילדות: אפשר להקשיב לילדים ולילדות ולהבין כיצד הם מתארים ומפרשים את חוויותיהם; אפשר לערוך תצפיות ולעקוב אחר ילדות וילדים במשחקם ובשיחתם; אפשר להקשיב למורים ולמורות המספרים על ילדות וילדים; אפשר להתנסות בחוויות ילדות ואפשר גם לשמוע סיפורי מבוגרים הנזכרים בילדותם.

גיליון זה מציג תמונה המסרטטת קווים לדמות הילד והילדה פרי עטם ומבטם של מורות המכללה ומורה אחד, בשנת 2005.

ילדים וילדות אלו עסוקים מאוד ביחסים החברתיים שלהם. הם מספרים על יחסי התקרבות ויחסי התרחקות. ילדים וילדות ילידי הארץ מתרחקים מילדים וילדות עולים חדשים: "לא מכירים אותם (את העולה החדש)... ולא רוצים להיות אתו. הוא לא שייך... חנון... לא משלנו... אנחנו לא מכירים

---

* ד"ר יעל דיין היא מדריכה פדגוגית במסלול הגיל הרך במכללה לחינוך ע"ש דוד ילין ומלמדת במסלול המוסמך לגיל הרך, תכנית שורץ בבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית.

אותו, כאילו, לא בחברה". "כן, אני לא אוהבת ללכת עם רוסיית, כי יצחקו עליי" (הילדה ונגרובר).

בנות מתבגרות המתקרבות ומתרחקות זו מזו: "יש המון תחרותיות גם ובכל דבר אם אני נגיד, יותר טובה מחברה שלי במשהו אז היא איכשהו מנסה למצוא תירוץ כדי לריב אתי, ועוד כל מיני דברים... הן לא רוצות שיהיה לי טוב, אם אני אעקוף אותן במשהו, הן מעדיפות שאשאר פחות טובה מהן" (אביבה חגי). וישנן ילדות המחפשות את קרבת המורות, אך חוות התרחקות כואבת: "המורות חושבות רק על הלימודים... לא משוחחות אתנו על נושאים אחרים... בשעת החינוך של הכיתה הן משלימות את החומר שחסר ולא נותנות לנו לדבר על עצמנו... על הבעיות שלנו בביה"ס... אצלנו בכיתה אין דיונים על נושאים, אנחנו רק לומדות, כותבות, נבחנות וזהו... שהמורה כועסת אז היא צועקת ומעליבה... לפעמים מרביצה... אבל העונש הרציני זה ללכת למנהלת... המנהלת מחזיקה במקל רציני ונותנת מכות על כפות הידיים... אני לא מרגישה נוח עם המורות... אני אוהבת את ביה"ס בגלל החברות שלי..." (קתי ותד-חורי).

התצפית על משחקם של ילדים וילדות מעידה אף היא על יחסי התקרבות-התרחקות: "הילדים חופרים תחת הקורה הארוכה. מאיר: אני המנהל הכי גדול של הבור. אני אפטר את מי שלא יראה לי. טל: אותי? מאיר: לא, כי אתה חבר טוב שלי. נאוה: מאיר, התשלום התבצע. דוב: ומה אני? מאיר: אתה בהוצאת האבנים המפקד הגדול. עומר: הם צריכים לעבור למקום אחר. מאיר נותן להם את ההוראה לעבור. הבנים חופרים והבנות עם אלון ממלאות את המריצות ושופכות את החול. מאיר יושב למעלה ונותן הוראות... כל פעם ילד אחר פונה אליו ושואל: גם אני מחליט? נועם: רקפת מועלית לדרגה שלי. דוב: אתה לא ממנה דרגות! פונה אל מאיר: מי מעלה דרגות? מאיר: אני, אתה ויוחאי" (רות בר-סיני).

תצפית אחר בנות ובנים במשחקי מחשב מעידה על הצורך ביחסים חברתיים של בנות: "בנים משחקים פי שניים ויותר זמן במשחקי המחשב בהשוואה לבנות. כמו כן, נמצא כי הבנות מקדישות פחות זמן למשחקי המחשב, מאחר שהן מייחסות חשיבות גדולה יותר לאינטראקציה עם החברות והן זקוקות יותר לדימוי חיובי מצד קבוצת השווים" (רויטל סלע-שיוביץ).

תצפית מאפשרת גם היכרות עם קשיים בהתקרבות: "יוני, ילד שחרח וצנום כבן 6, היה ילד מאוד שונה. היה בו כעס גדול וצורך בלתי נשלט להרוס. הוא שבר צעצועים בחטיבה במיומנות עד לחלקים היסודיים ביותר. הוא היה נעמד לילדים באמצע בית הקוביות או לוח המשחק ומפרק, מחכה לתגובה אחריה יוכל להגיב בזעם ובאלימות. הוא היה יורק לצלחות של ילדים אחרים ומקלל בשפה עשירה. לעתים יוני היה מרטיב במכנסיו ומסרב בתוקף להחליף את בגדיו, מעין הצהרה טריטוריאלית - אל תתקרב אליי" (טלילה נבון).

הצהרה טריטוריאלית יש גם בכיבוש הישראלי ההופך את חייו של ילד פלשתינאי המצוי תחת עוצר לקשים מנשוא. הוא מחפש קרבה לחבר חדש: "בית ספרו של כארים נסגר לשיפוצים בעקבות ההרס שהותיר בו הצבא. החופש מאפשר לכארים להכיר חבר חדש ממחנה הפליטים הצמוד לעיר. יחד הם מארגנים לעצמם "פיסת אדמה קטנה משלהם", ובה מגרש כדורגל פרטי בצמידות למחנה הפליטים ... במגרש הכדורגל הם נשחפים למשחקים סוערים המתוארים באופן נפלא. המשחק מחזיר לכארים את האמון בכוחותיו וביכולותיו. דימויו העצמי משתקם לאחר שנשחק בעקבות אירועי הכיבוש... כל כולו נהנה ומשתחרר, כל שרירי גופו פועלים בתיאום ובהרמוניה, הוא מרוכז לגמרי במשחק, נופש ונח לשעה קלה מהמציאות. התקשורת הבלתי-מילולית עם חברו החדש מחברת ביניהם בקשרי ידידות מרגשים" (תמר ורטה-זהבי).

באמצעות תצפית ניתן לעמוד גם על היכולת הקוגניטיבית של תינוקות. למשל, "לילודים יש יכולת להבחין בין שניים לשלושה עצמים, ובין שניים לשלושה צלילים", "תינוקות מסוגלים להבחין גם בין שמונה לשישה עשר עצמים" (חוה תובל ועינת גוברמן).

מדיוחי מורות ניתן להכיר ילדות וילדים המתקשים בלימודים, כמו ילדים עם ליקויי למידה: "הם מאוד מודעים, הם עברו שיחות טיפוליות, הם יודעים להסתכל על התכונות החיוביות שלהם. הם יכולים לפצות את עצמם בהרבה תחומים, אני מצוין בספורט, אני מצליח מבחינה חברתית, ואני קורא ספרים, ואני יודע הרבה והשפה האנגלית שלי היא שפה מצוינת, יש לי הורים עשירים, אני גר בוילה, לכן מצבי לא כל כך גרוע. ילד עם ליקויי למידה זה ילד עם כוחות. עם ידע עצום בהרבה מאוד תחומים

מפני שהוא קולט, מתעניין, הוא קשור להרבה מאוד גורמים שתורמים לו, ואני מאמינה שיגיע רחוק. בכיתה הוא משתתף, הוא מתנגד, הוא מתווכח עם המורה, אין לו בעיה" (אורנה שץ-אופנהיימר).

מורות מספרות גם על הבדלים בהתנהגות אלימה בין בנים לבנות: "המורות מדווחות שקיים הבדל באלימות הפיזית והמילולית שמפגינים הבנים לעומת הבנות. הבנים מרבים להשתמש באגרופים, בעיטות וזריקת חפצים לעומת הבנות העושות שימוש רב במשיכת שיער, דחיפות ושריטות. האלימות המילולית באה לידי ביטוי אצל הבנים בקללות בעלות גוון מיני. הבנות מרבות להעליב ולכנות בשמות גנאי" (דליה לב ארי).

התנסות בחוויות ילדות מאפשר עידן המחשב היוצר היפוך תפקידים בין ילדים למבוגרים: "בני דור הרשת מחזיקים בידע שנחוץ לכול: שליטה במיומנויות המחשוב והאינטרנט. אנחנו מצויים בעידן חדש. זו הפעם הראשונה בהיסטוריה האנושית שילדים מחזיקים בידע הנחוץ גם למבוגרים. לפיכך, בעולם ההיי-טק, שבו ילדים מדברים "אינטרנטית" כשפת אם, רק הגיוני לנצל את ידיעותיהם ולהכשירם ללמד את השפה החדשה למבוגרים, שבשבילם שפת האינטרנט זרה וקשה. בבתים רבים ובבתי ספר רבים מלמדים ילדים את הוריהם את מיומנויות המחשוב והאינטרנט. זהו עידן חדש, עידן של היפוך ביחסים" (עדנה אפק).

השתתפות במשחקי ילדים היא התנסות נוספת בחוויות ילדות: "מבוגרים יכולים ליהנות ולהפיק גם ממשחקים הנחשבים נחלתם של ילדים... מורה משחק יהיה אף מורה המאפשר ומעודד ילדים משחקים. כמו כן, המורה המשחק יוכל להבין את הילדים. ממקומם הם ולשהות עמם באופן קרוב ומקרב" (עדה סוויזובסקי ומילי אייזנברג).

מבוגר יכול לאמץ את נקודת המבט של הילד כדי להביע למשל את דעתו הפוליטית: "דני היה בן שש בערך בפעם הראשונה כשנתקל ב"ציור השבועי לילד". הילדים נתבקשו לעזור לדוד יצחק למצוא את המקטרת שאבדה לו ולצבוע אותה בצבעים עליזים. הוא מצא את המקטרת, צבע אותה בצבעים עליזים, ואף זכה בפרס שהוגרל בין הפותרים נכונה - אנצקלופדית "נופי ארצנו". זו הייתה רק ההתחלה. דני עזר ליואב למצוא את כלבו, "גיבור", ליעל ובלהה למצוא את אחותם הקטנה, לאבנר השוטר למצוא

את אקדחו שנעלם, לאמיר ועמי המילואימניקים למצוא את גיפ הסיור שלהם, ותמיד הקפיד לצבוע בצבעים עליזים" (**איילת כהן** מצטטת את אתגר קרת, "צבעים עליזים").

זיכרונות ילדות מאפשרים ללמוד על חוויות ותחושות במערכת היחסים המשפחתית ובעיקר יחסים עם אבא: "אני זוכרת הרבה שמחה, זאת אומרת כל הזמן היה כזה כיף בבית ובכלל אה.. אני יודעת שכשאחי נולד, קינאתי נורא, כי הייתי כבר בת חמש, ידעתי מה הולך. אז אה.. אני זוכרת שהוא (אבא) קנה לי בובה בגודל של ילד, שאז זה היה משהו מוזר בנוף, לא היו בובות כאלה גדולות ומיוחדות, וקנו לי בובה ועגלה. ואני זוכרת שהייתי, ככה, כל אלה שהיו צריכים לשחק אתי, כאילו היו צריכים לבקש רשות לבוא לשחק אצלי, כי היו לי דברים מיוחדים" (**נעמי לוי-וינר**). "אני זוכרת, בגיל מסוים (לא יודעת בדיוק איזה) לאחותי ולי הייתה מיטת קומתיים. (אבא שלי פשוט הציב מיטה אחת על השנייה. היום, במבט לאחור, זה נראה לי די מסוכן). אחר הצהריים אחד אבא שלי סיפר לנו איך צנחנים קופצים מהמטוס והראה איך הוא התגלגל, כאשר נפל על הארץ כדי לא להיפצע. זה היה אחר הצהריים של כיף, אני זוכרת שכל כך נהניתי, וגם, אני זוכרת שהייתי מאוד גאה באבא שלי, שיודע דברים כאלה" (**תמר אשר**). "אחד הזיכרונות הראשונים שלי: אבא לוקח אותי למסיבת בר מצווה בבית של מכר. אבא נוטל כוס ובה "מים", מוזג לתוכה מים מבקבוק ו... המים שבכוס הופכים לנוזל לבן, חלבי. מאוחר יותר למדתי כי כך מתנהג ערק כשיוצקים לתוכו מים. ואולם בהיותי ילד נרעשתי להיווכח שמהו כאילו אינו תקין בעולם. בדיעבד אני יכול לומר לעצמי שהייתה טבועה בי איזו ציפייה ל"שימור השקיפות": מים שקופים אמורים להישאר שקופים אם מוסיפים להם עוד מים שקופים. התדהמה הייתה על שהופר "חוק השימור" האינטואיטיבי" (**צבי עצמון**).

ילדות, אם כן, היא סיפור של יחסים, שיחות, למידה, משחק, זיכרון, התנסות, דאגה וגעגועים. אני מקווה שקריאה במאמרים המופיעים בגיליון זה תעשיר את הידע ותעמיק את ההיכרות עם ילדות, עם ילדים ועם תקופת הילדות.

